

Deset let raziskav, grehov in ekscesov

Via negativa Močna opozicija siceršnji utečeni gledališki politiki in produkciji – Nprekinjeno ustvarjanje in nova estetsko-vsebinska vprašanja

Leta 2002 je Via negativa v Moderni galeriji izvedla prvi projekt *Jeza*, pred dnevi pa na tej izhodiščni lokaciji z dogodkom *Tega nihče ne bi smel videti/slišati* zaokrožila desetletnico neprekinjenega ustvarjanja, ki je v slovenski gledališki prostor zarezalo z novimi estetsko-vsebinski vprašanji.

ZALA DOBOVŠEK

Ko je Via negativa pred desetimi leti »vdrla« v slovensko gledališko arno, je predstavljala močno opozicijo siceršnji utečeni gledališki politiki in produkciji. Študiji za posamezno uprizoritev so trajali eno leto, rezultati so temeljili na poglobljenem skupinskem delu, pečat režiserja ni bil avtoritaren, ampak raziskovalno-kooperativen, ekscesi so bili normativ, občinstvo pa je postalo ranljivo, ni bilo več zaptjeno v varno temino, velikokrat ideološko napadeno in podvrženo plazju samospraševanja o statusu in namenu.

Dve krovni strugi, ki sta utrjevali karakter Vie negative, sta razgaljali človekove arhetipske usedline, na drugi strani pa so v obiskovalca drezali s praktičnega vidika – s preobrnitvijo njegovega pasivnega opazovanja v komentatorsko ali celo izvajalsko aktivnost. S to dvosmerno komunikacijo se je Via negativa učinkovito izmikala pastem samozadostnosti, predvidljivosti in uglajenega odnosa z občinstvom. Projekti niso le inovativno raziskovali izbranih tematik, temveč je hkrati s tem umetniška ekipa vselej izdatno investirala v razvoj znakovne in simbolne kom-

Via negativa v akciji v Moderni galeriji FOTO MADSTER

pleksnosti sodobnega performerja ter v gledalčevo senzibilnost in (ne)pripravljenost na ekscese. Via negativa se ni nikoli prevzetno sprenevedala, da lahko kot »alternativa« preživi brez občinstva, in ni je bilo sram priznati, da je tu zaradi nas. Zavedajoč se, da je gledališka izkušnja zapomnljiva, ko je predrzna, tvegana, a hkrati prizemljena, osebna in sočutna, komunikativnost pa ni naravnana

le v odrski finalni produkt, temveč je vpeta v sprotni kolektivni gledališki dogodek – v dobesedni spoj z avditorijem.

Tri vsebinske etape

S sistematičnim obravnavanjem smrtnih grehov, ki se je pričelo leta 2002 s sedemletnim projektom *Šedem performansov – sedem smrtnih grehov*, je Via negativa naznanila specifično performativno govori-

co, s katero je predstavljala radikalno odvod od etabliranih tradicionalnih doručnih gledaliških tokov. K inovativnosti je prispevala tudi generacijski in mednarodna raznolikost in vjalec, ki jo lahko še danes raz memo kot nekakšno »zasedbeno neodvisnost«, s katero je Via negativa znotraj projektov spodbujala popolno avtonomijo, unikatnost in samostojnost določene performerja ne glede na

njegovo siceršnje poklicno kario ali status (v familiarnem slovenskem okolju ta vzpostavitev vsekakor ni samoumevna, kaj šele preprosta). Med leti 2002 in 2008 so se zvrstili performansi na temo jeze, požrešnosti, pohlepa, pohote, lenobe, zavisti in napuha, zasnovani na principu kolažnih enot, kjer so performerji svoje točke izvajali iz zasebnih stališč, velikokrat tudi z avtobiografskimi izkušnjami in

terapevtskim izčiščevanjem. Prav tovrstne strategije so nato služile kot zanesljivi temelji za nadaljnje razvijanje eksperimentalnih igralskih, vsebinskih in estetskih vprašanj. Ta so se leta 2009 nadaljevala v seriji *Via Nova*, osrednje preigravanje pa se je vihlo v relacijah med ponarekom in originalom, med starim in novim, med ustvarjanjem in destrukcijo. V seriji *Via Nova* je nastalo dvajset novih uprizoritev (pogosto realiziranih v muzejih in galerijah), v katerih so performerji nadgrajevali svoje nekdanje točke zanimanja ter pri sebi in gledalcu iskali tesnobo in užitek v fenomenu ponavljanja. Ta hip je Via negativa v tretji etapi, v procesu *Nerazrešljivo*, pri katerem se njihov poglavitni fokus usmerja v trenutne politično-kulturne situacije, v nerazrešljivost ideoloških dilem ter posledično narodnostno frustracijo, ki ji obenem ponujajo in predlagajo tudi upor.

Via statistika

V desetih letih je Via negativa realizirala 48 projektov, pri katerih je sodelovalo več kot 80 performerjev iz Slovenije, Hrvaške, Srbije, Belgije, Španije, Irske, Poljske in Danske. Več kot polovica projektov je nastala v koprodukcijskih ali partnerstvih z več kot dvajsetimi različnimi gledališči, prizorišči ali festivali. Na domačih in tujih fe-

stivalih ter gostovanjih so odigrali več kot dvesto performansov, z njimi so potovali po 21 evropskih državah in v ZDA.

Tega nihče ne bi smel videti

Naslov *Tega nihče ne bi smel videti* je tokrat pospremil dogodek njihovega desetletnega delovanja ter najnovejšo monografijo in razstavo v Moderni galeriji. Razstava je zasnovana kot videoinstalacija in ponuja izseke performansov Vie negative, a v načrtno nedosledni retrospektivni postavitvi, saj se številni videoinserci predvajajo simultano, razsekano, z linijo prepoznanih »vianegativovskih« ekscesov in logiko, ki bistvo prikazanega praviloma skriva daleč pod povrhnjico prezentacije. V stilu vzvratnega zaporedja je strukturirana tudi monografija *No one should have seen this* (Zavod Maska, urednik Bojan Jablanovec, 270 str.). Sprehod, kaj šele branje, po njej se izkaže kot labirint, ki skoraj ne dopušča momenta »lahkotnosti«, pač pa bralca neprestano priganja, naj sprejme igro pretkane dramaturške manipulacije. Poleg izjemnega nabora fotografskega gradiva (Marcandrea) in kronološkega pregleda performansov s kratkimi spremnimi besedili sta v knjigi obširen esej *Izbris gledalca* Blaža Lukana in esej govor z ustvarjalci Vie negative, ki ga je prispeval Marin Blažević.

OBČINSTVO VS. IZVAJALCI

Pod stalnim idejnim vodstvom režiserja Bojana Jablanovca je Via negativa predvsem redefinirala razmerje med občinstvom in izvajalci, drobila performerjevo zasebno in javno podobo, izbrane tematske sklope pa raziskovala z intenzivnimi laboratorijskimi delavnici.